

Efterskolens sociale ansvar!

Rapport fra udvalget for socialt ansvar

Udgivet af Efterskoleforeningen januar 2012

Indholdsfortegnelse

Indholdsfortegnelse	3
Forord	4
1. Fremtidens efterskoleform	5
2. Udvalget for socialt ansvars forslag	6
3. Finansiering af forslagene – ændrede politiske vilkår	6
4. Samfundsmæssige udfordringer	7
5. Voksene forskelle i efterskolernes vilkår	8
6. Målgruppen for indsatsen	10
7. Forslag om fripladsordning	10
8. Forslag om socialt taxameter	11
9. Forslag om oprettelse af en udviklingspulje	13
10. Konsekvensanalyse	16
Bilag udarbejdet af Epinion for Efterskoleforeningen	20
Indledning	20
Ungdomsgruppens karakteristika	22
Gruppens omfang	24
Hvad laver de unge?	24
Forslag til tiltag	25
Epinionbilag med tabeller og figurer	27
Dokumentation fra Efterskoleforeningens Sekretariat	29
Efterskolen og socialt taxameter	29
Skolernes økonomiske situation	36

Forord

Efterskoleforeningens styrelse foreslog på årsmødet i 2010 en omfordeling af tilskud for at sikre skolerne udviklingsmuligheder uanset skolestørrelse. Debatten kom imidlertid til især at dreje sig om, hvorvidt små eller store skoler var bedst til at påtage sig socialt ansvar, og om ændringer i forhold til tilskudsmodellens stordriftsfordele var indgreb i skolernes ret til selv at udforme deres tilbud.

Debatten om fremtidig tilskudsmodel blev ikke afsluttet, men i højere grad afløst af et ønske om at se på sammenhængen mellem skoleformens tilskud og visioner for skoleformen.

Drøftelsen af visioner for skoleformen er i høj grad perspektiveret af konkurrencesamfundets udfordringer. Det gælder især behovet for, at alle samfundets talenter kommer til udfoldelse og får et kompetenceløft i forhold til tidligere generationer. Den aktuelle situation¹ er imidlertid, at der er meget langt til realisering af målsætningen om, at 95 pct. af de unge skal gennemføre en ungdomsuddannelse.

Udvalget var af styrelsen blevet indbudt til rundbordssamtaler om *Efterskolens rolle i fremtidens konkurrencesamfund*. Allerede fra det første møde i udvalget stod det klart, at udvalgets fokus var på, hvordan man ved ændringer i tilskudsmodellen kan tilskynde til og belønne de efterskoler, der påtager sig ansvar for, at flere ressourcetsvage² unge bliver robuste til at klare sig i konkurrencesamfundet.

Udvalgets rapport og forslag er videregivet til Efterskoleforeningens styrelse primo januar 2012. Der er enighed om at opfordre styrelsen til at arbejde videre med forslagene, men der er udvalgsmedlemmer, der gerne ser forslag med mere vidtgående tilskudsmæssige konsekvenser.

På vegne af udvalget

Bjarne Lundager Jensen
10. januar 2012

¹ Arbejderbevægelsens Erhvervsråd har 6. januar 2012 fremlagt dokumentation for, at knap 8 pct. af alle de unge 15-19 årige hverken har været under uddannelse eller i lønmodtagerjob i de seneste 6 måneder, og at langt de fleste af disse unge ikke har taget en uddannelse efter grundskolen.

² Der bruges en sand mangfoldighed af udtryk og omskrivninger om unge, der af sociale, kulturelle, fysiske og psykiske årsager har svært ved at klare sig. Nogle af udtrykkene er stærkt stigmatiserende og lægger fokus på den unge – fx "ikke-uddannelsesparate" – andre fokuserer på de unges muligheder – fx "mønsterbrydere", "unge i risikozonen". I indeværende rapport omfatter formuleringen "ressourcetsvage" unge, der af en mangfoldighed af grunde har svært ved at klare sig i konkurrencesamfundet.

1. Fremtidens efterskoleform

Som led i Efterskoleforeningens strategiske udviklingsarbejde iværksattes i slutningen af 2010 og i foråret 2011 dels en række samtaler med uddannelsesaktører om, hvordan vi styrker og udvikler efterskoleformen set i lyset af de seneste års samfundsudvikling, og dels et udvalg – udvalget for socialt ansvar - til drøftelse af *hvad efterskolen kan og vil (visionerne) og til at pege på, hvad der skal til for at nå dertil (tilskudsdel)*.

Initiativerne er sat i værk, fordi efterskoleformen siden 1970, og ikke mindst inden for de seneste år, har oplevet en konstant vækst i antallet af elever og skoler.

Uanset at man kan glæde sig over, at et stadigt større antal unge får lejlighed til at opleve et efterskoleophold, giver væksten også anledning til at overveje,

- om der kan stilles spørgsmål til kvaliteten af skolernes tilbud,
- om skolernes tilskudsmodel skævrider skoleformens tilbud,
- om arbejdet med visioner for den enkelte skole og for skoleformen fortrænges, fordi eleverne bare er strømmet til,
- om landets økonomiske situation og den aktuelle beskæring af offentlige tilskud ændrer skolernes mulighed for at være et tilbud til alle.

Efterskoleforeningens styrelse bad vicedirektør Bjarne Lundager Jensen, DEA, lede rundbordssamtaler om *Efterskolens rolle i fremtidens konkurrencesamfund* med et udvalg bestående af personer, der enten kender efterskolen indefra eller beskæftiger sig med uddannelses- og samfundsforhold.

Udvalget – der på baggrund af fokus for samtalerne senere er døbt *Udvalget for socialt ansvar* - blev indbudt til at identificere hvorvidt, der er behov for ændringer af tilskudsmodellen i forhold til nye krav og forventninger til skolen. Det blev understreget, at drøftelsen ikke skal fokusere på et valg mellem forskellige tilskudsmodeller, men derimod på sammenhængen mellem visioner og tilskud, og at drøftelsen meget gerne måtte resultere i forslag,

- der fastholder og fremmer skoleformens lovgivningsmæssige formål om livsoplysning, folkelig oplysning og demokratisk dannelse,
- sikrer et udviklingsperspektiv på såvel den enkelte skole som i skoleformen som helhed,
- samt understreger skoleformens værdier og uddannelses- og samfundsmæssige ansvar.

Styrelsen bad udvalget udarbejde et oplæg til Efterskoleforeningens styrelse i januar 2012 med henblik på fremlæggelse på foreningens årsmøde den 3. marts.

Udvalget har haft vicedirektør i DEA, Bjarne Lundager Jensen som formand, og i udvalget indgik desuden Benedikte Ask Skotte (formand for Skole og Forældre), Ulla Højmark Jensen (forsker, DPU), Camilla Bjerre Damgaard (konsulent, Damvad), Egon Fræhr (borgmester og formand for Ladelund), Aage Frandsen (tidl. MF, formand for Frijsenborg), Povl Asserhøj (styrelsesmedlem, formand for Baunehøj), Jan Dufke (forstander, Skovbo), Michael Thagaard og Niels Brunse (forstandere, Faaborgeggen), Olav Storm (forstander, Ranum), Ole Vind (forstander, Flemming) og Ole Sørensen (forstander, Aagaard). Sophus Bang Nielsen (sekretariatsleder, Efterskoleforeningens Sekretariat) har været sekretær for udvalget. Udvalgets efterskolerepræsentanter er udvalgt således, at de kommer fra såvel forskellige skolestørrelser som tilbud, og at alle i udvalget, inklusive formanden, er udvalgt på baggrund af deres personlige egenskaber og ikke som repræsentanter for deres institutioner.

Udvalget har holdt fire møder. Ikke alle udvalgsmedlemmer har haft mulighed for at være med i hele forløbet. Det enkelte udvalgsmedlem kan ikke tages til indtægt for rapportens forslag, men der har i udvalget været enighed om at fremsende rapporten, inklusive forslag, til Efterskoleforeningens styrelses videre behandling.

Allerede på udvalgets første møde fremstod et vigtigt tema: *Hvordan efterskolen kan bidrage til, at også ressourcesvage elever får et løft, og om der er behov for i højere grad at tilskynde skolerne til at påtage sig et socialt ansvar.*

Udvalgets andet møde fokuserede i høj grad på risikoen for, at der indenfor skoleformen opstod en polarisering mellem en yderpol af efterskoletilbud, forbeholdt privilegerede samfundsgrupper, og en anden yderpol, mere præget af socialpædagogisk opbevaring end undervisning og samvær.

Udvalgets tredje møde drejede sig især om formulering af denne rapportens tre forslag til Efterskoleforeningens styrelses til videre behandling, men også om alternativer såsom partnerskab med kommuner om løsning af problemerne og initiativer til løsning af frafaldsproblematikken.

Rapporten er bygget op om udvalgets tre forslag, suppleret med et bilag fra Epinion om elevmålgruppen samt aktuel dokumentation fra Efterskoleforeningen om efterskolernes elevmæssige og økonomiske situation.

2. Udvalget for socialt ansvars forslag

Udvalget foreslår

- en fripladsordning, rettet mod den enkelte elev, der gør det muligt for ressourcesvage unge at vælge et efterskoleophold,
- et socialt taxameter, rettet mod efterskolen, for at styrke skolernes økonomiske muligheder for relevante tiltag i forhold til ressourcesvage elever,
- en udviklingspulje, rettet mod efterskolen, der muliggør udvikling af pædagogiske og faglige tiltag, med det formål at fremme mønsterbrud/overgang til ungdomsuddannelse blandt ressourcesvage unge.

Fripladsordningen gør det økonomisk overkommeligt for ressourcesvage elever at vælge mellem alle efterskoler, uanset skolernes skolepengeniveau.

Det sociale taxameter giver dels skolerne en økonomisk tilskyndelse til at optage ressourcesvage elever, dels et økonomisk tilskud til at etablere relevante tilbud for disse elever.

Udviklingspuljen skal bidrage til nytænkning og afprøvning af en mangfoldighed af indsatser og til udveksling af erfaringer både indenfor skoleformen og udadtil.

3. Finansiering af forslagene – ændrede politiske vilkår

Udvalget foreslår, at finansiering af forslaget om en fripladsordning og af det sociale taxameter sker ved, at efterskolesektoren tilføres **ekstra** statslige midler til disse formål. Endvidere foreslås, at den foreslåede udviklingspulje finansieres af **omstillingsreserverne** (altså ved øremærket reduktion i skolernes driftstilskud).

Udvalget er naturligvis klar over, at det i den aktuelle økonomiske situation kan virke lige lovligt optimistisk at anmode om flere midler. De personlige og samfundsmæssige omkostninger ved, at ressourcesvage unge ikke som minimum gennemfører en

ungdomsuddannelse, er imidlertid så store, at konkurrencesamfundet ganske enkelt ikke har råd til at undlade at afsætte de nødvendige midler.

Selv om det ikke har været muligt for udvalget at beregne forslagernes effekt i form af økonomiske besparelser for samfundet - og personlige udbytter for den ressourcetsvage målgruppe - er udvalget ikke i tvivl om, at de forventede effekter langt vil opveje merudgifterne.

Medens udvalget for socialt ansvar har haft sine drøftelser, har der været et regeringskifte. Den nye regering har ført de midler, der var sparet væk fra støtten til efterskoleelever, tilbage til området, dels i form af en ændret elevstøtteskala og dels i form af en væsentlig forhøjelse af det beløb, skolerne kan anvende til individuel nedsættelse af elevbetalingen (delvis friplads) med henblik på at sikre, at det er økonomisk overkommeligt for alle familier at sende deres barn på efterskole og sikre så bred en elevsammensætning på skolerne som muligt.

Denne ændring i støtten til eleverne, og især den sociale vinkling af ændringen, bidrager til samme formål som forslaget fra udvalget om tilførsel af midler til fripladsordningen. Det skal dog understreges, at denne tilførsel af midler **ikke** har karakter af øgede statslige tilskud, men at finansieringen sker ved omfordeling af elevstøttemidler. Endvidere er det vigtigt at bemærke sig, at udvalget foreslår, at det bliver muligt at tildele fripladser, hvor den aktuelle tilskudsordning kun tillader individuel nedsættelse af elevbetalingen. Hel friplads forventes især tildelt unge, der ellers ikke har øje for efterskolen som et tilbud, og tildeling vil i vid udstrækning skulle ske i et samarbejde med kommunale myndigheder, tæt på de unge.

Finanslovsforslaget for 2012 viderefører forslaget fra den tidligere regering om en omstillingsreserve på finansloven for 2014 på 2,5 % ved takstreduktion, og dette tal foreslås forhøjet til 4,5 % i 2015. Omstillingsreserven skal bruges til omprioriteringer og nye initiativer på ministerområdet, men altså ikke nødvendigvis på efterskoleområdet.

4. Samfundsmæssige udfordringer

Trods økonomisk krise er Danmark et rigt velfærdssamfund. Det er imidlertid også et samfund, hvor der er befolkningsgrupper, der ikke har midler til at give deres børn den tilværelse, de ønsker for dem. Og hvor der på tværs af alle samfundslag er ressourcetsvage unge med behov for støtte og retning.

Der er op imod 20 % af en ungdomsårgang, der ikke gennemfører en ungdomsuddannelse i Danmark. Vi oplever et samfund med en stigende polarisering - med på den ene side de ressourcestærke unge, der går i gymnasiet - og på den anden side en voksende gruppe af ressourcetsvage unge, der falder fra især erhvervsuddannelserne, af både faglige, psykiske og sociale årsager.

De ressourcetsvage unge udgør en broget gruppe med forskelligartede behov for støtte og pædagogiske tiltag, hvis de skal kunne gennemføre en ungdomsuddannelse. Efterskolen kan selvsagt ikke løse alle problemer for de unge, men efterskolens kombination af undervisning og samvær er et tilbud om en uddannelse, der virker og giver øget selvværd og faglige forudsætninger, så flere unge kan lykkes med at gennemføre en ungdomsuddannelse. Der er forskningsmæssigt belæg for, at efterskolerne bidrager

til mønsterbrud, og at procenten af efterskoleelever, der gennemfører en ungdomsuddannelse, er væsentligt højere end for elever, der ikke har været på efterskole.³

Tidligere undersøgelser⁴⁵⁶ og dokumentationen i denne rapport viser, at efterskolen samlet set har en betydelig andel af resourcesvage unge. Desuden viser disse undersøgelser, at gruppen af resourcesvage består af unge med meget forskelligartede sociale, psykologiske og kulturelle problematikker – med deraf følgende forskelligartede behov. Disse elever er imidlertid ikke jævnt fordelt på efterskolerne. Dokumentationen viser, at de andelsmæssigt fylder mest på de mindre efterskoler, men at der langt fra er en entydig sammenhæng mellem andel af resourcesvage og skolestørrelse. Derimod er der en tydelig sammenhæng mellem en koncentration af resourcesvage på skoler uden økonomisk overskud⁷, og dermed også på skoler, som savner midler til at iværksætte særlige støtteforanstaltninger til fremme af fastholdelse af disse elever i efterskoletilbuddet og til forberedelse af deres overgang til ungdomsuddannelserne.

Udvalget vurderer, at kombinationen af efterskolernes pædagogiske miljø og økonomisk og personlig støtte til de resourcesvage kan bidrage til at løfte flere unge - og til, at de som et minimum kommer godt i gang med en ungdomsuddannelse.

Det nuværende tilskudssystem på efterskoleområdet tilskynder kun skolerne til at påtage sig et socialt ansvar i forhold til unge med anden etnisk herkomst og unge med specialundervisningsbehov. Til gengæld kan netop dette øremærkede ekstra tilskud og stipendieordningen til flygtninge- og indvandrerelever siges at have været stærkt befordrende for en vækst i antallet fra denne elevgruppe.

Udvalgets forslag er et oplæg til, at alle efterskoler skal have et økonomisk incitament - både til at påtage sig opgaven med at løfte resourcesvage unge og de nødvendige ekstra ressourcer til at iværksætte tiltag til løsning af denne opgave.

5. Voksende forskelle i efterskolernes vilkår

Det er en del af efterskolens selvforståelse, at man hylder mangfoldigheden i elevsammensætning og tilbud, at man kvalificerer eleverne fagligt, personligt og socialt til deres videre liv, samt at man er parat til at påtage sig et socialt og samfundsmæssigt ansvar.

Heroverfor står en opfattelse i dele af det politiske system af en skoleform med gode økonomiske vilkår, og som i stigende omfang henvender sig til de velbjergede forældres børn.

³ På www.efterskole.dk/statistik findes sammendrag af undersøgelser fra Capacent Epinion

⁴ Send dem på efterskole! Artikel i Social Kritik, nr. 13-14, 1991 af Anna Lisa Larsen og Sophus Bang Nielsen.

⁵ Styrelsen for Social Service: Det gode forløb, 2006, baseres på en undersøgelse af kommunale myndigheders brug af kost- og efterskoler i forbindelse med økonomisk støtte og anbringelse.

⁶ Efterskolen – hvad fører den til. Forløbsundersøgelse om efterskoleelever 1982-1997. Se især tabel 3.9. Danmarks Statistik, 1999.

⁷ Denne sammenhæng træder meget tydeligt frem ved en analyse af skolernes regnskaber og elevstøttestatistik, hvor det bl.a. er muligt at følge forskelle i tilskud til særlige foranstaltninger for disse elever, og hvor forskelle i forældrenes indkomstforhold også i vid udstrækning afspejler dette forhold.

Efterskolerne fik i slutningen af 60'erne og i 70 og 80'erne ry for at være skoler, hvor eleverne kom, fordi der var problemer med eleven eller i elevens hjem og nærmiljø. Derfor kæmpede skoleformen en forbitret kamp for at kunne tilbyde de samme prøver som folkeskolen, i håb om derved at kunne få både bogligt og socialt stærke og svage elever.

Tilsvarende var det udtryk for et ønske om, at skoleformens tilbud fortsat kunne være et tilbud til alle, at efterskolerne modsatte sig skiftende regeringers forslag om at målrette/forbeholde 10. klasse for ikke-uddannelsesparate.

Polarisering blandt efterskolerne

Udvalgets analyse peger på, at der er en stigende tendens til opdeling i A, B og C skoler, og til mindre mangfoldighed i sammensætning af elever på den enkelte skole. Højindkomstfamiliernes børn koncentrerer på nogle skoler og elever med sociale problemer på andre. Stigende egenbetaling har bidraget til denne polarisering. Hvis der i offentligheden breder sig det – ganske vist forkerte – indtryk, at efterskolerne især er et tilbud til de privilegerede, vil det være ødelæggende for skoleformens politiske legitimitet.

Mangfoldighed og ulighed

Forskelligheden giver sig udtryk i både *selvvalgte forskelle* – fx tilbud om 8. klasse, profil, skolestørrelse, åbenhed – og *påtvungne forskelle* – fx tomme pladser, anbragte elever, egenbetaling.

De selvvalgte forskelle bidrager til mangfoldighed – nogle skoler er små, andre store, nogle skoler er specialefterskoler, andre gymnastikefterskoler.

De påtvungne skaber ulighed – flere "udsatte" unge, flere afbrudte ophold, dårlig driftsøkonomi.

Generaliserede forskelle skoler imellem

Forskellene hænger ikke sammen med skolestørrelse, men det er ikke desto mindre muligt at demonstrere graden af polarisering, ved at lave en grov sammenligning mellem skoler med under og over 110 elever.

Skoler med under 110 elever karakteriseres ved, at de har

- større tilbagegang i elevsøgning og flere ledige pladser (bilagstabel 4 & 11),
- langt flere undervisningspligtige elever (bilagstabel 5),
- flere elever, der afbryder opholdet i utide (bilagstabel 6 og 7),
- flere elever med ekstra tilskud (bilagstabel 5),
- dårlig driftsøkonomi – 60% har negativt driftsresultat (bilagstabel 10 & 12),
- stor sårbarhed for ændringer i skolepenge (bilagstabel 8 & 9),
- mange lavindkomstforsørgere (bilagstabel 8 & 9, men også 7).

Der er naturligvis stor variation blandt skoler med under 110 elever, ligesom billedet ovenfor også kan beskrive nogle skoler med over 110 elever.

En næsten tilsvarende polarisering gælder også skoler med et profileret musisk-kreativt tilbud i forhold til skoler uden en klart defineret undervisningstilbuds profil.

6. Målgruppen for indsatsen

Udvalget har bedt Epinion pege på, hvilke unge, der har behov for, at efterskolerne – og andre – påtager sig et større socialt ansvar, og hvad der synes at bidrage til, at disse unge "får succes i livet".

Epinions notat herom indgår som bilag til denne rapport.

Epinion peger på, at de risikotruede unge, der ikke er i gang med en ungdomsuddannelse eller er faldet fra en sådan, har en række fælles socio-økonomiske karakteristika såsom

- faglige problemstillinger (svage læsefærdigheder),
- ringe faglig selvvurdering,
- dårlige skoleerfaringer,
- ringe(re) forældrekontakt,
- opvokset i eneforsørgerfamilier.

Mange har desuden en form for handicap.

Der er således fortsat en klar sammenhæng mellem at være risikotruet ung og social baggrund.

Epinion har desuden hos såvel lærere og vejledere som de unge selv indhentet bud på, hvad der skal til for at bringe unge i risikozonen ud af denne. De mange bud herpå er i fin overensstemmelse med forslagene i indeværende rapport, kapitel 10, om udviklingspuljen. Det kan dog undre, at hverken de unge eller de professionelle har peget på et efterskoleophold som et bud på, hvordan de unge kommer videre.

Det er vigtigt at notere sig, at målgruppen

- antalsmæssigt er relativt afgrænset,
- i vid udstrækning vil undlade at melde sig ind på en efterskole under de aktuelle vilkår,
- næppe har den samme motivation, som de elever, der selv har valgt at komme på efterskole.

De følgende forslag er ikke forslag, der har til formål, at de resourcesvage skal udgøre en sådan andel af efterskolernes elever, at det afholder andre elever og deres forældre fra at vælge efterskolen, men forslagene bygger på den præmis, at efterskolernes pædagogiske miljø – herunder en god blanding af ressourcestærke og resourcesvage elever – vil være udviklende for alle parter.

7. Forslag om fripladsordning

Udvalget foreslår, at der gives mulighed for at yde hel eller delvis friplads til elever, der enten opfylder bestemte objektivt konstaterbare betingelser, eller er visiteret til et efterskoleophold.

Efterskolerne kan i dag lovgivningsmæssigt ikke tilbyde friplads, men skolerne har mulighed for at give individuelle nedslag i elevbetalingen. En stipendieordning, som evt. kan bruges som model, findes i forhold til flygtninge- og indvandrere, hvis foræl-

drene har et indtægtsgrundlag under 300.000 kr., og som af de kommunale UU er visiteret til et efterskoleophold.⁸

Det forudsættes, at hovedparten af de elever, der kan komme i betragtning til hel eller delvis friplads også får højeste indkomstbestemte statsstøtte. Det foreslås, at summen af statslig elevstøtte og fripladstilskud maksimalt må svare til efterskolernes gennemsnitlige ugepris.

Det vurderes, at den statslige meromkostning i forbindelse med dette forslag vil udgøre 25 mio. kr.

8. Forslag om socialt taxameter

Udvalget foreslår, at der indføres et socialt taxameter til efterskolerne.

Efterskolerne får i dag et tillægstaxameter, hvis de optager flygtninge- og indvandrere, eller elever visiteret til specialundervisning af PPR.

Et socialt taxameter vil kunne medfinansiere og dermed forstærke skolernes muligheder for at iværksætte tiltag overfor socialt truede elever, både med henblik på fastholdelse i efterskoleforløbet og som bedst mulig forberedelse til ungdomsuddannelse. Der vil kunne sættes ind med en kombination af tiltag rettet mod den enkelte elev og tiltag for at skabe et socialt netværk. Derved skabes rammer for at øge mangfoldigheden af elever på efterskolerne, og det vil give flere unge en mulighed for at blive mønsterbrydere.⁹

Det foreslås, at det sociale taxameter maksimalt kan udgøre et beløb svarende til tillægstaxameteret i forbindelse med specialundervisning (aktuelt godt 23.500 kr.), og at en elev ikke på samme tid kan få specialundervisningstakst.

Det sociale taxameter tildeles til efterskoleelever, der opfylder bestemte objektive konstaterbare kriterier.

Det vurderes, at den statslige meromkostning ved dette forslag vil udgøre 25 mio. kr.

⁸ Midlerne til friplads kan enten administreres af den enkelte skole eller af Efterskoleforeningen. Retningslinjer skal udformes, så der er begrænset eller intet skøn.

⁹ Beregning og udbetaling af socialt taxameter forudsættes at kunne ske efter samme principper som ved tildeling af øvrige former for taxameter.

Overvejelser i udvalget

I relation til det sociale taxameter er udvalget enig i, at *objektive kriterier* såsom forældrenes civilstand, uddannelse, etnicitet og økonomi m.v. langt fra giver en præcis forudsigtelse af unges uddannelses- og livsforløb, og at man ideelt set også skal inddrage bl.a. kulturelle og psykologiske faktorer. Til gengæld giver de objektivt konstaterbare kriterier mulighed for at tilrettelægge en relativ enkel og ubureaukratisk administration. Såfremt man i forbindelse med fripladsordningen vælger en visitationsmodel, hvor fx UU eller PPR og tilsvarende instanser medvirker, er der mulighed for at inddrage flere momenter end de objektive faktorer.¹⁰

Kvoter: Udvalget har drøftet, om man - for på den ene side at fremme skoleformens samlede indsats for at få en højere andel af unge, omfattet af socialt taxameter - og på den anden side undgå en stor koncentration af denne gruppe unge på enkeltskoler - skal fastsætte et interval, en minimums og en maksimums kvote.

Et sådant forslag vil indebære, at det gøres til en tilskudscondition, at skolen minimum har fx 5 % af eleverne, omfattet af socialt taxameter (og reduceres i tilskud hvis denne kvote ikke opnås). Endvidere vil ingen skole kunne få socialt taxameter tilskud til mere end fx 25 % af elevtallet.

Udvalget foreslår, at der aftales en evaluering af effekten af det sociale taxameter, og at man afventer, om skoleformen og enkeltskolerne lever op til intentionen med forslaget uden sådanne kvotekrav.

¹⁰ Andre skoleområder

Udvalget konstaterer, at man på ungdomsuddannelsesområdet arbejder med incitamentstilskud, puljemidler og flerårsaftalemidler, samt at man her har et forslag om anvendelse af socialt taxameter. På de frie grundskolers område har skolerne mulighed for at tildele fripladser. Ingen af disse muligheder - bortset fra incitamentstilskud til skolerne - gælder aktuelt i relation til efterskoler.

Børne- og Ungdomsborgmester Anne Vang, København, har 5. januar 2012 i Information lagt op til reduktion i tilskud til privatskoler, der ikke påtager sig et socialt ansvar. Børne- og Ungdomsminister Christine Antorini udtaler støtte til forslaget og tilføjer med henvisning til arbejdet om socialt taxameter for de selvejende institutioner, at hun vil overveje en ny socialt bestemt finansieringsmodel for privatskoler.

På de frie kostskolers område kender vi til tillægstaxametre til unge med anden etnisk baggrund og til dansk som 2-sprog. Endvidere på højskoleområde tillægstakst til unge uden kompetencegivende uddannelse henholdsvis med og uden uddannelsesplan (visitation). Disse tillægstakster indgår alle som tilskud til skolen og ikke til den enkelte elev.

Udformning af socialt taxameter:

Statistisk set viser undersøgelser om uddannelsesforløb og effekten af den såkaldte sociale arv, at følgende kvantificerbare forhold har stor betydning for de unges uddannelses- og livsforløb:

- Barn af enlige forældre
- Anden herkomst en dansk
- Uddannelsesniveau for familien er grundskolen eller uoplyst
- Arbejdsmarkedstilknytning for familien er ledig eller uden for arbejdsstyrken
- Indkomstniveau for familien ligger lavere end p10 for bopælskommunen¹¹

Andre kriterier – fx familiens kontakt med sociale myndigheder, anvendelse af forskellige former for medicin - er givetvis også af betydning og objektivt konstaterbare, men sådanne kriterier forudsætter en mere dyneløftende administrativ tilgang. Kriterier som køn foreslås ikke inddraget, da afbødning af effekt heraf kan reguleres pædagogisk.

Det er vigtigt at notere sig, at et socialt taxameter tildeles skolen på basis af skolens elevsammensætning, og at det sociale taxameter **ikke** i sig selv indebærer krav om bestemte ydelser – fx mentorvirksomhed, frafaldsbekæmpelse og andre vejledningstiltag.

Taxameteret udløses kun i det antal uger, eleven er elev på efterskolen, og elevophør i utide vil således også afslutte anvisning af taxametertilskuddet. Der er derfor et stort incitament til at bruge det sociale taxameter til særlige tiltag.

Endvidere vil det være naturligt, at skolen i forbindelse med sine evalueringer systematisk ser på, om tiltagene har effekt på fastholdelse, udbytte og udslusning for eleverne.

9. Forslag om oprettelse af en udviklingspulje

Efterskoleforeningen har som indsatsområde, at efterskolerne påtager sig et større socialt ansvar igennem intensivering af den interpersonelle kontakt og vejledning.

Forskningsprojektet "Dannelse der virker – efterskolens pædagogik"¹² dokumenter, hvilke muligheder efterskolens særlige pædagogiske miljø tilbyder dannelsesmæssigt for den enkelte og i forhold til samfundet. Projektets påpegnig af betydningen -

¹¹ Relevante links om socialt taxameter:

LO analyseoplæg: Øje på uddannelse

http://www.lo.dk/Nyheder/Nyhedsarkiv/2011/04/~/_media/LO/Aktuelt/Nyheder_2011/PDFer/4207_OPU_april2011_SocialeTaxametre.ashx

Og diskussion heraf med politikere

http://www.danskeerhvervsskoler.dk/fileadmin/user_upload/_temp/_Nyt_taxametersystem-oppositionens_forslag.pdf

Uddannelsesforbundet: Taxametre på det statslige område (partsoplæg men udmærket diskussion)

http://www.uddannelsesforbundet.dk/~/_media/9DBA091659FD42FBA375F0C97074574E.ashx

Og endnu et partsoplæg fra Rektorforeningen

<http://www.rektorforeningen.dk/analyser.asp?AjrDcmntId=265>

¹² "Dannelse der virker – efterskolens pædagogik" ved Alexander von Oettingen m.fl.

læringsmæssigt og socialt af relationsformerne og af såvel ung-ung som voksen-ung samtalen og vejledningen - er særdeles relevant til forståelse af, hvilke muligheder skoleformen tilbyder til indsatsen for at skabe mønsterbrud.

Erfaringerne fra projekter med resourcesvage unge på efterskole¹³ har sat fokus på efterskolernes mulighed for at bidrage positivt, men også på behovet for yderligere vejledning om og udviklingsarbejde hermed. Aktuelt er der iværksat et forsøgsprojekt med samarbejde mellem efterskoler og en kommunal socialforvaltning om mønsterbrud for resourcesvage unge, bl.a. med fokus på mentorordning - ligesom der er en særlig indsats for at etablere tilbud til ikke-uddannelsesparate. Endvidere har der været stor tilslutning til et kompetenceudviklingsprojekt, hvor man ved relationsarbejde styrker medarbejdernes arbejde med resourcesvage unge.

Endelig viser vejledningsprojekterne¹⁴, hvordan efterskolen har særlige muligheder for personlig vejledning, men også betydningen af at integrere og systematisere vejledningen og at opdyrke inddragelse af forældrene.

Forslaget om en udviklingspulje til efterskoletiltag, der styrker tilbuddet til resourcesvage, tilstræber at bygge videre på bl.a. ovennævnte projekter og erfaringer og at inddrage en langt bredere kreds - gerne alle efterskoler - i systematisk udviklingsbaseret arbejde med denne problematik og meget gerne også i netværksdannelse til størst mulig erfaringsudveksling.

Forslag om udviklingspulje

Udvalget anbefaler, at efterskolerne/Efterskoleforeningen opretter en udviklingspulje, der skal iværksætte udviklingsprojekter med fokus på efterskolens samfundsmæssige ansvar. Midlerne skal sikre, at skolerne i forbindelse med optag af resourcesvage elever gør sig overvejelser om, hvorledes de udformer tilbud til disse elever, og at skolen har økonomiske midler til indsatsen.

Udviklingspuljen skal anvendes til at støtte tiltag, der forventes at have effekt, hvad enten det drejer sig om nye undervisningsformer, relationsarbejde eller andre tiltag, der befordrer bredde/mangfoldighed i elevoptag. Overordnet set er formålet, at flere resourcesvage unge får et vellykket efterskoleophold, der giver dem mod på og evner til at gennemføre en ungdomsuddannelse.

Denne del af forslagene fra udvalget er baseret på statslig udgiftsneutralitet. Udvalget anbefaler, at der af den statslige bevilling til skolernes drift afsættes mindst 2½ % om året (svarende til knap 50 mio. kr.) fra 2012. Der etableres en forsøgsordning fra 2012-2015, hvorefter ordningen skal evalueres.¹⁵

¹³ "Sårbare unge" ved Elisabeth Berg i samarbejde med Annette Vilhelmsen og Ulla Højmark Jensen og "Familierådgivning i efterskoleregion" ved med familierådgivningen Vita som hovedaktør.

¹⁴ "Vejledning i samspil" ved Ulla Højmark Jensen og Rie Thomsen.

¹⁵ Der kan vælges dels en model, hvor midlerne fordeles i forhold til elevtal til skolerne, men øremærket til tiltag af denne art, eller en model, hvor midlerne fordeles efter ansøgning til det af Efterskoleforeningen uafhængige pædagogiske bevillingsnævn.

Sidstnævnte model antages at give bedre mulighed for samarbejde mellem skoler og partnerskaber med fx kommuner.

Målgruppen for indsatsen er fx:

- "Ressourcesvage", "Udsatte unge", "sårbare unge"
- Kriminalitetstruede
- Ikke-uddannelsesparate
- Flygtninge og indvandrere
- Dreng¹⁶
- (Elever med indlæringsvanskeligheder)*
- (Handicappede elever)*

* Kun omfattet af målgruppen, hvis de ikke er omfattet af specialundervisningstilbud

A. Udvikling af efterskolens undervisningstilbud

- Kostskoleformens særlige muligheder for at styrke faglig, personlig og social udvikling
- Rekrutteringstiltag med vægt på åbenhed
- Frafaldsbekæmpelse
- Konflikt håndtering, relationsarbejde og supervision
- Udvikling af inkluderende pædagogik
- Kompenserende undervisnings- og lektiehjælpstilbud

B. Udvikling af efterskolens vejledningstilbud

- Mentorvirksomhed – under og efter efterskoleopholdet
- Brobygning, praktik og individuel karrierevejledning
- Forældresamarbejde om uddannelsesvalg
- Integreret og differentieret vejledning

C. Udvikling af efterskolens samarbejdsrelationer

- Partnerskab med kommunale instanser¹⁷
- Partnerskab med ungdomsuddannelser – forlagt undervisning m.v.
- Inddragelse af psykologisk bistand
- Flexuddannelse
- STU

D. Udvikling af efterskolens organisering af sociale tiltag

- Koordinering og ansvarsfordeling ved inklusionstiltag
- Organisering af team-samarbejde omkring inklusion
- Skole-hjem samarbejde omkring inklusion

¹⁶ VM Tænketanken "30 forslag. En politik for drenge og mænds ligestilling. 2011

¹⁷ Det anbefales, at der trækkes på erfaringer, opsamlet på Kommunernes Landsforenings hjemmeside i forbindelse med "Viden i spil"

Evaluering og formidling

Det forudsættes, at effekten af projekterne evalueres, og at erfaringerne – "best practice" – formidles på Efterskoleforeningens hjemmeside og fx i netværk. Tilskud ydes til projektering og planlægning (timer til frikøb og i begrænset omfang inddragelse af ekstern konsulentbistand) og til gennemførelse, evaluering og formidling af projektet.

Det anses for vigtigt, at mangfoldigheden – og fantasien – i tiltag er stor og afpasset forskelle skolerne imellem, men der skal samtidig fokuseres på løsningsorienterede tiltag og primært indenfor følgende overlappende kategorier:

Det er vigtigt at den økonomiske støtte til eleven og taxameteret til efterskolen suppleres med en målrettet indsats på skolen for at skabe de bedst mulige udviklingsbetingelser, og at fokus her både kan være på individuelle tiltag i forhold til eleven og på sociale tiltag, netværksdannelse m.v.

Det vurderes, at skolerne ved at kombinere disse muligheder både i højere grad vil være med til at fastholde eleven i efterskoleforløbet og bidrage til, at eleven bliver mønsterbryder i sit videre forløb.

Udviklingspuljen forventes på sigt at fremme efterskolernes evne til at tilrettelægge faglige og sociale/personlige tiltag, rettet mod ressourcetsvage elever og dermed fremme skolernes mulighed for inklusion.

10. Konsekvensanalyse

Med udgangspunkt i bilagstabel 8 om forskelle i basistilskud afhængig af skolestørrelse, er der nedenfor foretaget en beregning af konsekvenserne af de annoncerede besparelser i driftstilskud til omstillingsreserve (NB: I opstillingen indgår ikke individuelle taxametre, fx til specialundervisning og integration).

Elevtal	Per elev efter		Skolen i alt 2014	Per elev efter	
	I alt per elev	fradrag af 2,5%		fradrag af 4,5%	Skolen i alt 2015
24-69 (50)	75.597	73.707	94.496	72.195	170.093
70-89 (80)	69.064	67.337	138.128	65.956	248.630
90-109 (100)	66.088	64.435	165.219	63.114	297.394
110-129 (120)	63.883	62.286	191.650	61.008	344.969
130-149 (140)	63.477	61.890	222.169	60.620	399.905
150-550 (250)	60.465	58.953	377.905	57.744	680.228
I alt (28.000)	65.372	63.737	45.760.174	62.430	82.368.313

Det fremgår, at en skole med 50 elever vil få tilskuddet reduceret med knap 95 t.kr. i 2014 og godt 170 t.kr. i 2015, medens en skole med 250 elever tilsvarende vil miste henholdsvis knap 380 t.kr. i 2014 og 680 t.kr. i 2015.

Det skal understreges, at omstillingsreserverne er til brug til omprioriteringer og nye initiativer på hele ministerområdet. De kan således alle forsvinde fra efterskoleområdet, men det er også muligt, at efterskoleområdet tilføres midler fra andre dele af undervisningsministeriet.

Udvalgets forslag om noget-for-noget indebærer følgende:

Friplads

Der tilføres efterskolerne 2,5 % mere i elevstøtte til brug for fripladser. Det svarer til 25 mio. kr., i det elevstøtten udgør ca. 1 mia. Fordelingen af disse midler på skoler kan ikke beregnes, da det afhænger af den enkelte skoles optagelse.

Socialt taxameter

Der tilføres efterskolerne et socialt tillægstaxameter svarende til det, der findes for specialundervisning (23.500 per årselev). Ved ca. 1.100 elever, omfattet af socialt taxameter, vil det indebære en statslig mertilførsel på 25 mio. kr. Fordelingen af disse midler på skoler kan ikke beregnes, da det afhænger af den enkelte skoles optagelse, men taxameteret kommer kun i aktion, hvis skolerne gør en ekstra indsats for at optage denne elevgruppe.

Udviklingspulje

Efterskolernes driftstilskud reduceres med 2,5 pct. svarende til knap 50 mio. kr. Den enkelte efterskole eller efterskole i samarbejde kan imidlertid generhverve disse og evt. også yderligere midler ved at formulere relevante udviklingsprojekter indenfor indsatsområdet.

Konsekvenser for den enkelte skole

Fripladstilskud har ikke økonomisk konsekvens for skolen, kun for eleverne.

Derimod har det sociale taxameter umiddelbar konsekvens:

Hvis en skole med 100 elever har 5 socialt taxameter elever og et udviklingsprojekt til 150 t.kr. vil skolen få 103 t.kr. mere i tilskud (og 220 t.kr. mere i tilskud ved 10 socialt taxameter elever (=10 %)).

Tilsvarende vil skolen med 250 elever få 107 t.kr. mere i tilskud, hvis den har 10 socialt taxameter elever og et udviklingsprojekt på 250 t.kr. – og den vil have 460 t.kr. i overskud, hvis der er 25 socialt taxameter elever på skolen (=10 pct.).

Groft sagt kan man sige, at skolen bevarer sit nuværende tilskud, hvis den iværksætter udviklingsprojekter for samme beløb, som den trækkes i tilskud. I samme øjeblik en skole optager socialt taxameter-elever, stiger overskuddet. Det er umiddelbart svært at forestille sig, at en skole vil optage socialt taxameter elever uden også at iværksætte udviklingsprojekter.

Efterskolesektorens økonomi

Det skal understreges, at forslaget om friplads og socialt taxameter er et oplæg til at tilføre sektoren yderligere midler. Især forslaget om socialt tillægstaxameter indebærer et kraftigt økonomisk incitament til at påtage sig opgaver i forhold til unge med behov for social indsats, og forslaget kan evt. finansieres ved satspuljemidler.

UNGE MED BEHOV FOR
SOCIAL INDSATS

EFTERSKOLE-
FORENINGEN

NOTAT PÅ BAGGRUND AF DATA
FRA EVALUERING AF UNGEPÅK-
KE 2

DECEMBER
2011

EPINION KØBENHAVN

RYESGADE 3F
DK-2200 KØBENHAVN N
TLF. +45 87 30 95 00
TYA@EPINION.DK

EPINION AARHUS

SØNDERGADE 1A
DK-8000 AARHUS C
TLF. +45 87 30 95 00
TV@EPINION.DK

EPINION SAIGON

11TH FLR. DINH LE BUILDING - 1 DINH LE STR.,
DIST. 4, HOCHIMINH CITY, VIETNAM
TLF. +84 90 411 3289
SAIGON@EPINION.VN

Bilag udarbejdet af Epinion for Efterskoleforeningen

Indledning

Efterskoleforeningen ønsker viden om, hvad der karakteriserer den gruppe unge, som har behov for, at vi påtager os et større socialt ansvar – herunder omfang, karakteristika og hvad de laver når de ikke er på efterskole. Dernæst viden om hvad der synes at befordre at denne ungdomsgruppe "får succes i livet".

Notatet bygger på data indsamlet i forbindelse med henholdsvis baselinemåling og midtvejsevaluering af Ungepakke 2, som gennemføres af Epinion, Pluss Leadership og Center for Ungdomsforskning for Ministeriet for Børn og Undervisning (MBU). Særligt vil notatet bygge på data fra:

- Survey med unge i alderen 15-20 år, som ikke har gennemført eller er i gang med en ungdomsuddannelse eller en kompetencegivende uddannelse¹⁸
- Registerdata fra Ungedatabasen
- Kvalitative interview med unge 15-17-årige, som ikke er i gang med en ungdomsuddannelse eller en kompetencegivende uddannelse
- Kvalitative interview med relevante professionelle aktører¹⁹

Det er en udfordring at lave en entydig definition og klar afgrænsning af "ungdomsgruppen der har behov for, at vi påtager os et større socialt ansvar". I forbindelse med evalueringen af Ungepakke 2 skelnes mellem *de unge i risikozonen* og *de unge, der ikke er i gang*. Grupperne defineres som følger:

- **De unge i RISIKOZONEN.** Gruppen af unge i risikozonen bestemmes af det forhold, at de aktuelt er i gang med en ordinær ungdomsuddannelse, men at de har en høj risiko for at falde fra.
- **De unge der IKKE ER I GANG.** Denne gruppe unge er karakteriseret ved ikke at være i gang med en ordinær kompetencegivende ungdomsuddannelse.

¹⁸ Der er i alt 600 besvarelser på surveyen. Da der i dette notat skelnes mellem unge, der er vurderet uddannelsesparate, unge der er vurderet ikke-uddannelsesparate, og unge, der ikke er vurderet, fratrækkes de unge, som har svaret "ved ikke" på spørgsmålet om, hvorvidt de er blevet uddannelsesparathedsvurderet. Der indgår derfor 483 unge i tallene i dette notat. Der skelnes i notat mellem unge, der er erklæret uddannelsesparate (n=105), unge der er erklæret ikke-uddannelsesparate (n=23) og unge der ikke er blevet uddannelsesparathedsvurderet (n=360). Når disse tal summerer til mere end 483, er det fordi variabelen er baseret på et multipelt spørgsmål. Grundet det relativt lave antal besvarelser fra unge, der er vurderet ikke-uddannelsesparate skal tallene tolkes med en vis forsigtighed, hvorfor de kvalitative, åbne besvarelser inddrages kontinuerligt.

¹⁹ Fx forvaltningsmedarbejdere, UU-ledere og vejledere, ledere af uddannelsesinstitutioner mv.

Med den nye uddannelsesparathedsvurdering kan desuden skelnes mellem **unge, der erklæresparate** til erhvervs- eller gymnasial uddannelse og **unge, som erklæres ikke-parate** til en erhvervs- og/eller en gymnasial uddannelse. Denne opdeling tager dog ikke højde for de **unge, som ikke vurderes**. Ud af en 9. klasseårgang vil unge, der vælger – måske i samråd med deres vejleder – fx at tage 10. klasse inden de søger ungdomsuddannelse, således ikke blive vurderet og ikke indgå i tallene for henholdsvis parate og ikke-parate.

Der er således to grupper, der kan være relevante at se på:

1. Unge i risikozonen – unge der er i gang med uddannelse, men har øget frafaldsrisiko
2. Unge der ikke er i gang med uddannelse – kan yderligere opdeles i unge, der...
 - ... er vurderet uddannelsesparate
 - ... er vurderet ikke-uddannelsesparate
 - ... ikke er uddannelsesparathedsvurderet

Der er væsentlig forskel på, hvor meget viden og hvilken viden, vi har om de tre grupper. I forbindelse med evaluering af Ungepakke 2 har vi oparbejdet en grundig viden om de unge, som ikke har gennemført og ikke er i gang med en ungdomsuddannelse eller en kompetencegivende uddannelse - dvs. gruppe 2 ovenfor - og det vil derfor særligt være den gruppe, som dette notat forholder sig til.

På baggrund af viden fra de foreløbige evalueringer af Ungepakke 2, vil dette notat således indeholde:

1. Karakteristik af gruppen af unge, som ikke er i gang med eller har gennemført en ungdomsuddannelse eller en kompetencegivende uddannelse
 - Tentativ beskrivelse af unge i risikozonen baseret på eksisterende litteratur
2. Et estimat på den pågældende gruppes omfang
3. Beskrivelse af hvad den pågældende gruppe af unge laver, når de ikke er på efterskole
4. Bud på hvad der kunne øge sandsynligheden for, at den pågældende gruppe af unge kan påbegynde og gennemføre en ungdomsuddannelse eller kompetencegivende uddannelse

Ungdomsgruppens karakteristika

Den eksisterende litteratur beskriver **de unge i risikozonen** som unge, der er i gang med en ordinær ungdomsuddannelse, men har høj risiko for frafald – de kan have op til 50-70 pct. statistisk sandsynlighed for frafald, og at der er en snæver sammenhæng mellem risikoen for frafald og følgende velkendte karakteristika²⁰:

- Køn
- Etnicitet
- Familietype
- Forældres indkomst- og uddannelsesniveau

Således er unge mænd med anden etnisk baggrund end dansk, som ikke lever i en kernefamilie, og hvis far og/eller mor har grundskolen som højeste gennemført uddannelse, de unge, som har størst sandsynlighed for at falde fra på deres ungdomsuddannelse.

De unge, der ikke er i gang med en kompetencegivende ungdomsuddannelse deler de væsentligste socioøkonomiske karakteristika med de unge i risikozonen²¹, og der er betydelig mobilitet mellem dem og de unge i risikozonen, da mange af de unge, der ikke er i gang, på et tidspunkt har været det og vice versa. En forløbsundersøgelse baseret på PISA Longitudinal²² peger på en række karakteristika, der i særlig grad præger de unge, der ikke går i gang med eller ikke magter at gennemføre en ungdomsuddannelse:

- Faglige problemstillinger (svage læsefærdigheder)
- Ringe faglig selvvurdering
- Dårlige skoleerfaringer
- Ringe(re) forældrekontakt
- Opvokset i eneforsørgerfamilier

Fra andre undersøgelser ved vi, at unge med handicap (i alt udgørende 7 % af en årgang) i sammenligning med unge uden handicap, er stærkt overrepræsenterede i begge ovenstående grupper. Tilstedeværelsen af et handicap er således 'samvarierende' med ovennævnte socioøkonomiske forhold mv.

Ungeundersøgelser viser at:

- 94 % af de unge, der ikke er i gang, men som er vurderet uddannelsesparate mener, at de på et tidspunkt kommer til at gennemføre en ungdomsuddannelse. Det tilsvarende gælder 87 % af de unge, der er vurderet ikke-uddannelsesparate og 83 % af de unge, der ikke er blevet uddannelsesparathedsvurderet

²⁰ Jensen, Torben Pilegaard og Maria Knoth Humlum (2010): Frafall på de erhvervsfaglige uddannelser. Hvad karakteriserer de frafallstruede unge? AKF

²¹ Fx Jensen, Ulla Højmark & Torben Pilegaard Jensen (2005): Unge uden uddannelse. Hvem er de, og hvad kan der gøres for at få dem i gang?, SFI

²² Andersen, Dines (2005): *4 år efter grundskolen. 19 årige om valg og veje i ungdomsuddannelserne*, AKF-Forlaget

- Knap en femtedel (19 %) af de unge 15-20-årige, der ikke er i gang, svarer, at de fagligt klarede sig dårligt i grundskolen og knap en fjerdedel (23 %) angiver, at de havde det dårligt generelt med at gå i grundskole. For begge spørgsmål gælder, at andelen, der svarer "dårligt", er størst blandt de unge, der er vurderet ikke-uddannelsesparat (30 %), tæt efterfulgt af de unge, der ikke er blevet vurderet (henholdsvis 21 % og 26 %) og mindst blandt dem, der er vurderet uddannelsesparate (henholdsvis 9 % og 10 %). Ca. en tredjedel begrundet det med, at de var skoletrætte, blev mobbet eller havde svært ved at følge med fagligt. De åbne besvarelser peger bl.a. på, at der var for lidt interesse for den enkelte elev, for lidt forståelse for personlige behov, at de trivedes dårligt socialt, for mange elever i klassen, problemer med at enes med lærerne, manglende overskud fra lærernes side samt psykiske problemer, ordblindhed, ikke-diagnosticeret ADHD og koncentrationsbesvær.
- Knap en fjerdedel (24 %) af de unge 15-20-årige, som ikke er i gang med en uddannelse, har været i gang med en (20 %) eller flere (4 %) uddannelser siden de gik ud af grundskolen. Blandt de unge, der er vurderet ikke-uddannelsesparate gælder det dog kun 13 %. Der er særligt tale om erhvervsuddannelser, men i noget mindre grad også gymnasiale uddannelser. Frafaldet fra uddannelsen begrundes særligt med, at det ikke var sjovt, ikke 'var dem', at de ikke kunne få en praktik/læreplads, eller at de hellere ville have en anden uddannelse. Enkelte angiver i de åbne besvarelser, at de stoppede pga. helbreds- eller personlige problemer, eller fordi de var skoletrætte.
- 20 % af de unge angiver at have en langvarig sygdom, handicap eller anden langvarig lidelse, som gør det svært for dem at tage en uddannelse eller have et arbejde. Fordelt på grupperne er det 15 % af de unge, der er vurderet uddannelsesparate, 17 % af de unge der er vurderet ikke-uddannelsesparate og 22 % af de unge, som ikke er uddannelsesparathedsvurderet. Der er særligt tale om udviklingsforstyrrelser (19 %, heraf 11 % med ADHD/ADD), rygproblemer (15 %), ordblindhed (9 %). Der er generelt en ligelig fordeling mellem somatiske og psykiske problematikker.
- 68 % vurderer, at deres liv mest er godt lige nu, 28 % at det er nogenlunde og 3 % at det er dårligt. Andelen, der vurderer deres liv positivt er størst blandt de unge, der er vurderet uddannelsesparate, lidt mindre blandt de unge, der ikke er vurderet og mindst blandt de unge, der er vurderet ikke-uddannelsesparat. Der er dog stadig kun tale om 4 % (1 person!) som vurderer deres liv dårligt lige nu. 19 % vurderer dog, at de har flere problemer end andre på deres egen alder. De 19 % dækker over væsentlige forskelle på de tre grupper: 6 % af de unge, der er vurderet uddannelsesparate, 22 % af de unge, der ikke er vurderet og 26 % af de unge, der er vurderet ikke-parate. Som det fremgår af figur 1 i bilag 1 afviger særligt gruppen af unge, der er vurderet ikke-uddannelsesparate, fra den samlede gruppe af unge 15-20-årige, som ikke er i gang med en ungdomsuddannelse. På alle problemtyper undtagen alkohol og helbred er der en væsentligt større andel, der angiver at have det nævnte problem. 17 % af de unge føler, at de altid eller ofte har problemer, som gør det svært for dem at klare hverdagen. Blandt de unge, der er vurderet ikke-uddannelsesparat gælder det 30 % og blandt de unge, der ikke er vurderet, gælder det 18 %, mens det blandt de unge, der er vurderet uddannelsesparate gælder 8 %. Tilsvarende er det kun 9 % af de unge ikke-parate, som aldrig oplever at have problemer, som gør det svært for dem at klare

hverdagen, mens det er ca. en tredjedel af de to øvrige grupper. Stort set samme billede gør sig gældende, når man spørger de unge, hvor ofte de føler, at de ting, de foretager sig i hverdagen, er uden mening: 29 % af de unge, der er vurderet uddannelsesparate og de unge, der ikke er vurderet, svarer aldrig, mens det kun er 9 % af de unge, der er vurderet ikke-uddannelsesparate.

Gruppens omfang

I 2011 søgte lidt over 60.000 elever fra 9. og 10. klasse en ungdomsuddannelse. Heraf blev 2.738, svarende til under 5 % vurderet ikke-uddannelsesparate af deres vejledere. Blandt de 2.738 unge er det 52 % som efterfølgende vurderes uddannelsesparat af den aftagende uddannelsesinstitution. Blandt de 'revurderede' ikke-uddannelsesparate fylder ansøgere til de gymnasiale uddannelser langt størstedelen (94 %). Omstødelseraten på de gymnasiale uddannelser ligger samlet set på 52 % mod 48 % på erhvervsuddannelserne. Blandt de 600 unge 15-20-årige, som har besvaret ungesurveyen i efteråret 2011, er det 18 %, der er vurderet parate til en ungdomsuddannelse, 4 % der er vurderet ikke-parate og 60 %, der ikke er blevet vurderet²³.

Ifølge analyse af Arbejderbevægelsen Erhvervsråd²⁴ er andelen af en ungdomsårgang, der ikke har fået en ungdomsuddannelse 10 år efter de forlod folkeskolen på 21 %. Samme undersøgelse viser, at det i 2008 var knap 14 % af de unge i alderen 15-29 år

Hvad laver de unge?

De mest anvendte aktiviteter til de unge, der ikke er i gang, er ifølge ungesurveyen produktionsskole (25 %) og arbejde (22 %) (se alle besvarelser i tabel 1 i bilag 1). Blandt de åbne 'andet'-besvarelser nævnes andre uddannelser (bl.a. danseskole, danseinstruktør, kosmetologuddannelse), TAMU, SPVV, multicenter, ordblindeskole, kompetenceforløb, husholdningsskole, tilbud under folkeoplysningsloven, arbejdsevneafklaring, hospitalsundervisning, forsvaret, barsel, særlige forløb for unge som har svært ved at komme i gang m.fl.

38 % af de unge svarer, at deres nuværende aktivitet er en del af deres uddannelsesplan. Blandt de unge, som er vurderet ikke-uddannelsesparate har en femtedel svaret, at de ikke ved om det er en del af deres uddannelsesplan, hvilket kun gælder 9 % af den samlede gruppe. Knap to tredjedele af de unge (74 %) mener, at deres nuværende aktivitet i større eller mindre grad kan hjælpe dem videre mod uddannelse. Andelen er dog mindre blandt de unge, der er vurderet ikke-uddannelsesparate (65 %), hvor der til gengæld er en væsentlig større andel, der har svaret 'ved ikke'.

²³ De resterende har svaret "ved ikke" og er dermed sandsynligvis ikke blevet vurderet.

²⁴ Arbejderbevægelsens Erhvervsråd 2011: "114.000 unge er hverken i job eller i gang med uddannelse",

Fx forvaltningsmedarbejdere, UU-ledere og vejledere, ledere af uddannelsesinstitutioner mv.

Forslag til tiltag

I forbindelse med evaluering af Ungepakke 2, bliver både de professionelle aktører og de unge, der ikke er i gang med uddannelse, spurgt, hvad der kunne hjælpe de unge i gang.

De professionelle aktørers bud

Eksisterende litteratur fremhæver, at uddannelsesvalget for mange unge ikke er definitivt afgjort med valget af ungdomsuddannelse d. 15. marts, og at valget er en proces, der kan indebære en række forsøg (eller besøg) på forskellige uddannelser. Praktikken kan være en måde at afsøge flere muligheder og/eller blive mere sikker på, om den uddannelses- og jobretning man har valgt, nu også er den rigtige²⁵.

Det er lærere og vejlederes oplevelse, at aktiviteter målrettet grundskoleelever med særligt vejledningsbehov kan være udslagsgivende både i forhold til at 'vende eleverne i døren' og få dem til at skifte mening om at søge uddannelse eller om, hvilken uddannelse de vil søge og i forhold til den motivationsfaktor, som kan gøre eleven uddannelsesparat. Eksempelvis nævnes forskellige former for praktik som tiltag, der kan motivere eleverne til at arbejde mere målrettet mod at blive uddannelsesparat, fordi det gennem praktik bliver tydeligere for dem, hvad der er 'på den anden side'. Det gælder fx skoletrætte elever. Da mange kommuner i foråret 2011, hvor dataindsamlingen er gennemført endnu ikke havde etableret særlige tilbud til de unge, er der endnu begrænsede erfaringer med, hvad der virker.

I forhold til de unge, der vurderes ikke-uddannelsesparate anvendes i dag oftest 10. klasse og produktionsskole, men ifølge de professionelle aktører imødekommer det ikke behovene hos følgende grupper af unge:

- Skoletrætte unge, som fagligt godt kan gennemføre en uddannelse, men som har brug for motivationsskabende aktiviteter.
- Gruppen af unge, som fx gerne vil være pædagoger, men først skal have en gymnasial uddannelse, men som ikke rykker sig og derfor ikke bliver parate.
- Psykisk sårbare unge. Der opleves et behov for psykologforløb, men sådanne tilbud eksisterer kun på skolerne og dermed ikke til dem, der er imellem grundskole og ungdomsuddannelse.

De unges bud

De kvalitative interview peger på, at flere elever oplever hjælp til det faglige som vigtigt i forhold til at kunne blive vurderet uddannelsesparat. Herunder at lærerne giver løbende tilbagemeldinger på elevernes faglige niveau og klare bud på, hvor de skal sætte ind for at fylde 'faglige huller' ud. Her optræder dog et centralt dilemma, idet flere unge efterspørger hjælp og støtte til det faglige, men samtidig kun i mindre omfang gør brug af de tilbud, der er, fx lektiehjælp.

²⁵ Brown, Vestergaard & Katznelson (2010): *Ungdom på erhvervsuddannelserne. Delrapport om valg, elever, læring og fællesskaber*, CEFU, DPU, AAU

Pless (2009): *Udsatte unge på vej i uddannelsessystemet*, Phd.-afhandling, CEFU, DPU

Pless & Katznelson (2007): *Unge veje mod ungdomsuddannelserne. Tredje rapport om unges uddannelsesvalg og overgang fra grundskole til ungdomsuddannelse og arbejde*, CEFU, DPU

I ungesurveyen er de unge 15-20-årige blevet spurgt, hvad de selv vurderer, kunne hjælpe dem videre. Svarene koncentrerer sig i særlig grad om mere vejledning (37 %), hjælp med det faglige (22 %) og hjælp til at finde en praktik/læreplads (21 %). Hele 15 % svarer dog 'ved ikke' på spørgsmålet.

Adspurgt om, hvad der kunne gøre det nemmere for dem at gennemføre en uddannelse, svarer de unge særligt garanti for praktikpladser (22 %), mere personlig støtte (16 %), højere SU (15 %) og flere ikke-boglige uddannelser (13 %). En tredjedel (31 %) svarer dog 'ved ikke'.

De unge har haft mulighed for at svare åbent, og svarene kan opdeles i to typer:

Støtte og hjælp

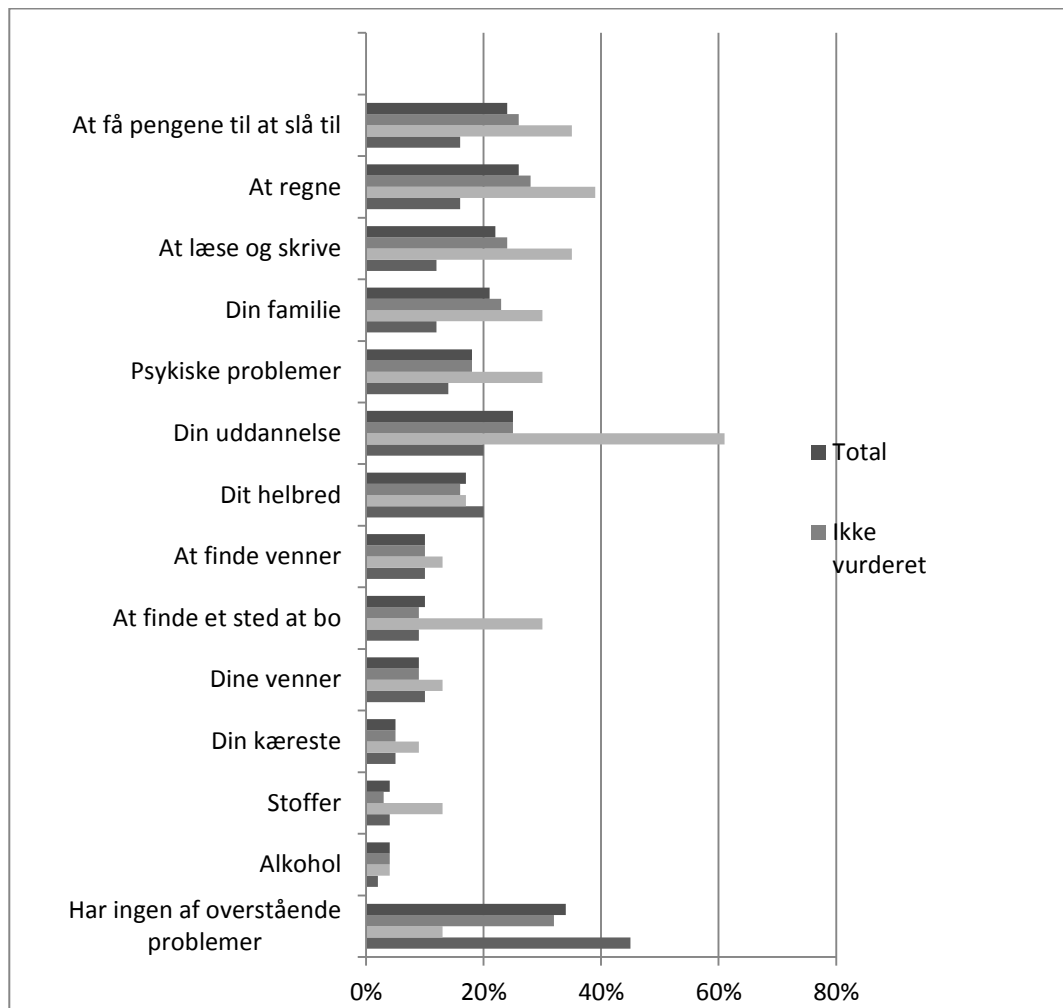
- Tilbud til dem der har svært ved at gå i skole
- Mere vejledning, nogen der snakker med én om, hvilke muligheder der er, mere information – også når man er gået ud af folkeskolen
- Mere støtte, fx støtteperson i forhold til udfordrede børn og unge
- Udgangspunkt i at finde noget som den enkelte har lyst til og kan uden at presse nogen ud i noget, de ikke har lyst til, da det resulterer i frafald
- Hjælp til at gennemføre folkeskolens afgangseksamen
- Faglig støtte
- At lærerne tager mere hånd om den enkelte
- At få hjælp til at strukturere det, der skal laves, og transport til og fra uddannelsesstedet
- Flere praktikmuligheder, så man kan afprøve sine muligheder, fx mere brobygning/studiepraktik eller arbejde hos fx en mekaniker for at prøve branchen af og finde ud af om det er det rigtige
- Hjælp til ordblindhed, flere uddannelsesmuligheder for ordblinde
- Hjælp til dem, der er gået ud af folkeskolen, men ikke kan komme ind nogen steder
- Et godt socialt miljø
- Mindre pres og forventninger om, at alle skal "blive til noget stort og vigtigt"

Tilbud/uddannelsesmuligheder:

- Lettere at få praktikpladser, garanti for praktikplads, at skolerne/lærerne hjalp med at skaffe praktikplads
- Flere praktiske, ikke-boglige, kortere uddannelser, fx flere mesterlæreuddannelser
- Flere kreative uddannelser med offentlig støtte
- Mere fleksible uddannelser, fx mulighed for at tage uddannelse på deltid
- Uddannelsesmuligheder for unge med ADHD, fleksible uddannelsesmuligheder for unge med fx sygdom
- En skole med få elever, hvor undervisning er tilpasset eleverne, og hvor faglighed kombineres med adgang til fitness center

Epinionbilag med tabeller og figurer

Figur 1. Nu læser jeg en række typiske problemer op. Jeg vil bede dig svare ja eller nej til, om de gælder for dig. Har du problemer med...

Hvad er du i gang med i øjeblikket?

	Parat	Ikke parat	Ikke vurderet	Total
Arbejde	30 % (32)	4 % (1)	21 % (76)	22 % (108)
Arbejdsløs	6 % (6)	4 % (1)	6 % (23)	6 % (30)
Virksomhedspraktik	0 % (0)	0 % (0)	2 % (6)	1 % (6)
AVU-forløb	3 % (3)	9 % (2)	4 % (14)	4 % (18)
Udlandsophold	4 % (4)	0 % (0)	1 % (2)	1 % (6)
Erhvervspraktik	1 % (1)	0 % (0)	2 % (6)	1 % (7)
Højskoleophold	2 % (2)	0 % (0)	1 % (4)	1 % (6)
Produktionsskole	25 % (26)	52 % (12)	24 % (86)	25 % (123)
VUC	3 % (3)	9 % (2)	3 % (11)	3 % (15)
Ungdomsskole	0 % (0)	0 % (0)	1 % (3)	1 % (3)
Efterskole	4 % (4)	0 % (0)	7 % (25)	6 % (29)
Venter på at komme i gang med planlagt aktivitet	2 % (2)	0 % (0)	2 % (8)	2 % (10)
Er sygemeldt	0 % (0)	0 % (0)	1 % (2)	0 % (2)
Ikke noget	2 % (2)	9 % (2)	5 % (18)	4 % (21)
Andet	19 % (20)	13 % (3)	20 % (73)	20 % (96)
Total	100 % (105)	100 % (23)	100 % (360)	100 % (483)

Dokumentation fra Efterskoleforeningens Sekretariat

Dokumentationen er udarbejdet af sekretariatsleder Sophus Bang Nielsen. Den bygger primært på statistik, indsamlet fra efterskolerne - og på brug af Børne- og Undervisningsministeriets Databank.

Efterskolen og socialt taxameter

I afsnit 8 er formuleret en række objektivt kvantificerbare forhold med betydning for de unges uddannelses- og livsforløb. I det følgende fremlægges den statistik, der aktuelt kan belyse disse forhold i relation til de seneste elevhold på efterskolerne.

Det skal understreges, at en elev ikke er socialt svag eller på anden måde problematisk, fordi elevens social-økonomiske baggrund placerer eleven i de grupper, der udløser et socialt taxameter, og at mønsterbrudsprocessen netop er udtryk for, at en elevs forløb bryder med den sociale arv.

På den anden side er disse social-økonomiske forhold beklageligvis samtidig en forholdsvis god forudsigelse af forløbet for en stor del af eleverne med en ressourcsvg baggrund.

Ekstra midler til eleven (familien) for at få den til at acceptere efterskolen som et tilbud, og ekstra tilskud til skolerne til at opstille kostskolepædagogiske foranstaltninger til fastholdelse og til at bringe eleven videre i uddannelsessystemet, kan da også begrundes med, at den ressourcsvage elev ofte er en *kostskole pædagogisk udfordring*, og at mange af de ressourcsvage elever har valgt alternativerne fra uden at vælge efterskolen til.

Andel elever, der er barn af enlige forsørgere

Blandt 9. klasse elever er 44 % barn af enlig forsørger (i folkeskolen 35 %)

Blandt 10. klasse elever er 34 % barn af enlig forsørger (i folkeskolen 39 %) ²⁶

Andel elever anden herkomst end dansk

Blandt 9. klasse elever har 2 % ikke-vestlig etnisk oprindelse (i folkeskolens 9. klasse 10 %)

Blandt 10. klasse elever har 1 % ikke-vestlig etnisk oprindelse (i folkeskolens 10. klasse 13 %) ²⁷

Efterskolerne havde i skoleåret 2006/07 i alt 156 flygtninge- og indvandrere elever. Dette tal var i 2008/09 steget til 259, og der er i indeværende skoleår 2011/12 i alt 467 elever. Heraf modtager 136 stipendium til nedsættelse af skolepengene, fordi forældrenes indkomst er under 300 t.kr.

Se tabel 5 nedenfor om elevernes fordeling på skolestørrelser.

Antallet af elever, der modtager undervisning i Dansk som andetsprog er i den samme periode steget fra 212 til 457 elever.

²⁶ Capacent Epinion, 2008

²⁷ samme

Familiens uddannelsesniveau og arbejdsmarkedstilknytning

Der findes ikke aktuelle oplysninger til belysning heraf. Danmarks Statistik opgjorde i 1997/98 at 13,9 % af efterskoleforældrene kun havde grundskoleuddannelse, og at der for 5,2 % ikke forelå oplysninger.

EVA opgør, at 12 % af eleverne, der vælger 10. klasse på en efterskole efter 9. klasse, har en mor, der højst har grundskoleuddannelse (gennemsnittet for alle elever er, at 18 pct. af mødrene kun har en grundskoleuddannelse).

Tabel 1: Familiens indkomstniveau 2011/12

Indkomstinterval	Andel
Under 310.000 kr.	21,4 %
310.001-610.000 kr.	37,8 %
610.001-785.000 kr.	24,7 %
785.001-960.000 kr.	09,0 %
Over 960.001 kr.	07,1 %

Som det fremgår, er indkomsten under 610 t.kr. for knap 60 % af forældrene.

Det vil fremgå af de følgende tabeller, at forskelle i forældrenes indkomstniveau i meget vid udstrækning kan forklare bl.a., hvordan elevernes karakterniveau bliver ved afgangsprøverne (tabel 2), og i hvilket omfang eleverne afbryder opholdet (tabel 6 og 7).

Kontakt med sociale myndigheder

Blandt 9 klasse elever har 13 % været i kontakt med de sociale myndigheder (i folkeskolen 2 %).

Blandt 10. klasse elever har 8 % været i kontakt med de sociale myndigheder (i folkeskolen 3 %).²⁸

Fagligt niveau

Af EVAs 10. klasse evaluering²⁹ fremgår, at karaktergennemsnittet i matematik og dansk har stor betydning for, om eleverne vælger 10.klasse på efterskolen, i folkeskolen eller en ungdomsuddannelse, og at det naturligt nok især er unge med høje karakterer i disse fag, der vælger at gå i gang med en gymnasial uddannelse efter 9. klasse.

Capacent Epinions analyse fra 2008 dokumenterer, at efterskolerne i vid udstrækning lykkes med mønsterbrud for eleverne, når man kontrollerer for ovennævnte forskelle i elevernes baggrund. Tallene i de følgende tabeller dokumenterer imidlertid, at der også ved afslutning af efterskolekurset kan påvises en meget væsentlig sammenhæng mellem elevernes karakterer ved afgangsprøven og forældrenes indkomstgrundlag.

²⁸ Capacent Epinion, 2008

²⁹ EVA "Karakteristik af 10-klasse-elever", Del 1, i evaluering af folkeskolens 10. klasse.

Hvad vi ikke kan vide i denne forbindelse er, hvilken forskel efterskoleopholdet har gjort i relation til faglig kvalificering og ikke mindst med hensyn til at motivere eleverne til at klare sig bedre – og få fagligt mod – forhold som ikke mindst er belyst i *Dannelse der virker*.³⁰

Vi kan desværre ikke sammenligne elevernes faglige niveau ved starten af opholdet med deres præstation ved prøverne.

Opgjort med udgangspunkt i gennemsnit på de enkelte skoler, kan vi lave følgende opstilling:

Tabel 2: Karaktergennemsnit i dansk 9. og 10. klasse og indkomstforhold

	Dansk snit	Antal skoler	Statsstøtte I snit	Indkomst interval
Prøvefri		26	902 kr.	1,3
2,7-3,9	3,5	18	888 kr.	1,4
4-4,9	4,5	23	862 kr.	1,6
5-5,9	5,5	68	822 kr.	2,3
6-6,9	6,4	108	656 kr.	3,1
7-7,9	7,3	18	701 kr.	3,6
alle	6,0	261	797 kr.	2,5

I forspalten optræder karakterintervallerne. Kolonnen statsstøtte viser den gennemsnitlige statsstøtte for skolerne, indenfor det pågældende karakterinterval og kolonnen indkomstinterval viser på en skala fra 1-5 om skolerne befinder sig højt eller lavt i indkomstintervallet (1 er lavest, 5 højest).

På 18 skoler har eleverne et gennemsnit under 4,0 i dansk (9. og 10. klasse). Disse skoler er samtidig karakteriseret ved, at forældrenes indkomster ligger i den laveste ende (udtrykt ved høj statsstøtte).

På 18 skoler i den modsatte ende af intervallet er gennemsnitskaraktererne over 7 og her ligger forældrenes indkomster langt højere).

26 efterskoler tilbyder ikke prøver. På disse skoler er den gennemsnitlige forældreindkomst betydeligt under gennemsnittet for øvrige skoler.

I gennemsnit i dansk i 9. og 10. klasse er karakteren 6,0.

Det fremgår meget entydigt af denne tabel, at der er en klar sammenhæng mellem forældregruppens placering på indkomstinterval og prøvekaraktererne. Har en skole mange lavindkomstfamilier er det tydeligvis svært at klare sig godt, når skolerne rangfølges efter karaktergennemsnit.

Vælger vi at foretage den samme type analyse, men nu med gennemsnitlige prøvekarakterer i dansk og matematik fordelt på skolestørrelser fremgår det af tabellen nedenfor, at karaktergennemsnittet er lavest på de mindste skoler, medens der ved skolestørrelse over 90 elever ikke er de store forskelle.

³⁰ Alexander von Oettingen m.fl. "Dannelse, der virker – efterskolens pædagogik, 2011.

Tabel 3: Sammenhæng mellem karakterniveau, statsstøtte og skolestørrelse

	Dansk 9. og 10.	Matematik 9. og 10.	Statsstøtte i snit	Indkomst interval
24-69	5,4	5,8	850	1,8
70-89	5,8	6,1	806	2,4
90-109	6,2	6,6	771	3
110-129	6,2	6,6	748	3,1
130-149	6,1	6,6	754	3
150-550	6,4	6,9	727	3,3
alle almen	6	6,6	782	2,7
specialschooler	4	4,7	876	1,5

Bortset fra mindste og største skolestørrelsesinterval er der indenfor alle intervaller stor forskel på, hvor godt eleverne klarer sig ved afgangsprøverne. Forskellen mellem de mindste og største skoler kan i meget vid udstrækning forklares ved markante forskelle i forældrenes indkomster, idet de mindste skoler har en forældregruppe med betydelig lavere indkomster end forældrene på især de allerstørste skoler.

På en række specialefterskoler tilbydes eleverne også mulighed for at gå til afgangsprøve. Forældrene her har typisk meget lave indkomster, sammenholdt med øvrige efterskoler.

Tabel 4: Fordeling af efterskoler 2011 i forhold til kapacitet og tilbud

Tal 2011/12	Antal skoler	Special- eftesk.	Andel special	Kapacitet	Elevtal	Ledig	Kapacitet udnyt.	Gennem- snits- størrelse
24-69	25	8	32%	1467	1246	221	85%	49,8
70-89	55	23	42%	4391	3902	489	89%	70,9
90-109	58	9	16%	5749	5264	485	92%	90,8
110-129	50			5968	5573	395	93%	111,5
130-149	39			5367	5202	165	97%	133,4
150-550	34			6549	6488	61	99%	190,8
i alt	261	40	15%	29 491	27 675	1816	94%	106

Oversigten er opstillet, så de 261 efterskoler er fordelt i grupper bestemt af hvilken kapacitet, den pågældende efterskole har.

Kolonne 1 (antal) viser, at 25 efterskoler har en kapacitet på under 70 elever. Heraf er 8 specialefterskoler (kolonnen special), og de 8 udgør 32% af de mindste efterskoler. Af nederste række fremgår, at der er 40 specialefterskoler i alt, og at de udgør 15% af det samlede antal efterskoler. Kolonnen kapacitet viser, at de mindste skoler har plads til i alt 1.467 elever, men at de i august 2011 er startet med 1.246 elever, hvilket er en udnyttelse af kapaciteten på 85%.

Yderste kolonne (gennemsnit) viser, at de mindste skoler i gennemsnit er startet med 49,8 elever, og at skolerne som helhed har et gennemsnit på 106 elever. Specialefterskolerne har i øvrigt meget få ledige pladser, så den manglende kapacitetsudnyttelse er primært på de almene efterskoler.

Oversigten viser, at kapacitetsudnyttelsen aktuelt er tydeligt størst på de efterskoler, der har fra 130 elever og opefter.

Tablet 5: Fordeling af elever på klassetrin samt andel integrationselever

tal 10/11	8. kl.	9. kl.	10. kl.	Integration
24-69	16%	42%	43%	11,60%
70-89	9%	44%	47%	1,80%
90-109	6%	37%	58%	1,50%
110-129	2%	30%	68%	1,30%
130-149	2%	36%	61%	1,20%
150-550	2%	32%	66%	0,60%
i alt	5%	35%	61%	1,70%

I tabellen er eleverne fordelt på klassetrin. Skolerne med en kapacitet under 70 har 16% i 8. klasse, 42% i 9. klasse og 43% i 10. klasse. Tabellen viser, at det er skolerne med under 90 elever, der helt overvejende påtager sig opgaverne med 8. og 9. klasse elever – og det er også på de mindste efterskoler, at integrationseleverne udgør en andel, der er værd at tale om.

Det er almindeligt antaget, at der er flere undervisningsmæssige og sociale opgaver forbundet med at have undervisningspligtige elever (8. og 9. klasse), ligesom der er særlige opgaver forbundet med at have et stort antal integrationselever. Opgørelsen viser, at det især er de mindre og mindste skoler, der påtager sig opgaver i forhold til disse to elevgrupper. Integrationsprocenten er dog stærkt påvirket af, at de tre integrationsskoler befinder sig i gruppen af mindste skoler.

Tablet 6: Andel elever med afbrudt ophold

tal 10/11	Hjemsendt	Rejst	Afbrudt i alt
24-69	6%	11%	17%
70-89	5%	10%	15%
90-109	4%	9%	13%
110-129	2%	8%	11%
130-149	2%	7%	10%
150-550	2%	7%	10%
i alt 2010/11	3%	8%	11%
2009/10	4%	9%	13%
2008/09	5%	10%	14%

Oversigten viser, at andelen af elever, der hjemsendes/bortvises for regelbrud m.v. er betydeligt større på de mindre efterskoler end på de større skoler. Det er også tyde-

ligt, at andelen af elever, der selv vælger at afbryde opholdet (kolonnen rejst) er størst på de mindste efterskoler.

Oversigtens nederste to rækker viser, at andelen, der afbryder opholdet i utide er faldet de sidste to år.

Sammenhængen mellem elevafbrydelse og skolestørrelse er imidlertid ikke så entydig, som tabel 6 kan tyde på. Hvis vi inddrager forskelle i familiens indkomstgrundlag, kan vi lave følgende opstilling:

Tabel 7: Afbrudt ophold, gennemsnitlig statsstøtte og skolestørrelse

Afbrydelses frekvens	Antal skoler	Statsstøtte i snit	Skolestørrelse i snit
0-3 %	25	764	101
4-9 %	97	750	130
10-19 %	91	818	107
Mere end 20 %	45	873	95

Det fremgår af tabel 7, at afbrydelsesfrekvensen både er størst og mindst på de mindre skoler, men at det er meget mere afgørende, hvordan forældrenes indkomstniveau er.

Det er tydeligt, at det i højere grad er elevflokkens social-økonomiske baggrund, der har betydning for antallet af afbrudte efterskoleophold end skolens størrelse, og at den pædagogiske udfordring i høj grad er præget af forældregruppens indkomstforhold.

Tabel 8: Gennemsnitlige skolepenge, statsstøtte og egenbetaling på almene efterskoler og med særskilt opgørelse af specialundervisningsefterskoler

tal 11/12	Skolepenge	Statsstøtte	Egenbetaling	antal elever	antal skoler
24-69	77.664	35.530	40.797	2.345	51
70-89	77.497	33.774	42.887	2.738	34
90-109	79.587	32.228	46.774	3.936	39
110-129	80.507	31.266	48.530	3.951	33
130-149	81.134	31.517	49.324	3.536	29
150-550	81.510	30.389	50.745	5.834	30
alle almen	79.420	32.688	45.980	22.190	209
specialskoler	80.089	36.491	38.958	3.057	41

Skolepenge, statsstøtte og egenbetaling kan dels beregnes ved hjælp af skolernes gennemsnit, men de mest nøjagtige tal kommer fra opgørelse per elev, idet førstnævnte opgørelse præges meget af, at der er flest små skoler – og at de meget store skolars mange elever ændrer gennemsnit per elev en del.

I tabellen her er der alligevel set på situationen, udregnet på skolebasis for at kunne sammenholde med foregående tabeller. Tabellen indeholder tal for 250 skoler af de 261. Alle tal er omregnet til det gennemsnitlige ugetal 41,8.

Det fremgår tydeligt af kolonnen skolepenge, at det er dyrere at være elev på en af de større skoler. Det gør det ikke bedre, at den statslige elevstøtte er betydelig lavere for elever på de større skoler end for elever på de små skoler. I konsekvens heraf er der en forskel på 11.000 kr. i gennemsnitlig egenbetaling på de mindste og de største skoler.

Specialefterskolernes elever får både højere statsstøtte og har lavere egenbetaling end elever på samme skolestørrelse.

Den ugentlige statsstøtte svinger mellem 1.046 kr. om ugen ved indtægter under 310 t. kr. og 265 kr. om ugen, når indtægten overstiger 885 t.kr. Gennemsnittet for specialundervisningsefterskolernes forældre svarer til indtægter på 500 t. kr. og tallet for de største skoler til et gennemsnit på godt 600 t. kr. Gennemsnittene dækker dog over et interval skolerne imellem på 350 t.kr. til 705 t.kr. På en række af de mindste skoler og specialefterskoler er der ingen elever, der får mindstestøtten. Til gengæld er elever med maksimum støtte i undertal på de største – og dyreste – efterskoler.

Tabel 9: Forskel mellem lille og stor efterskole i fordeling af eleverne

	Skolepenge	Statsstøtte	Egenbetaling	Indkomst
Gennemsnit lille skole	75.240	39.623	35.166	342 t.kr.
Maksimum		57%	5%	3%
Minimum		3%	82%	44%
Gennemsnit stor skole	84.436	31.745	51.825	610 t.kr.
Maksimum		25%	46%	20%
Minimum		13%	21%	20%

Alle tal i tabellen er omregnet til 41,8 undervisningsuger.

De mindste skoler opkræver i gennemsnit 75 t.kr. i skolepenge, medens de store opkræver 84 t.kr. - altså en forskel på ca. 9 t.kr.

I gennemsnitlig statsstøtte finder vi en forskel på ca. 8 t.kr., men på den lille skole får 57 % af eleverne maksimal elevstøtte, medens det på den store skole kun er 25 %.

På den store skole får 13 % mindste statsstøtte, medens det på den lille skole kun er 3 %. Kolonnen indkomst fortæller, at forældrenes gennemsnitlige indkomstgrundlag på den lille skole var 342 t.kr., og på den store skole 610 t.kr. På den lille skole havde 44 % en indkomst under 300 t.kr. og 3 % en indkomst over 800 t.kr., medens det på den store skole var 20 % med indkomst under 300 t.kr. og også 20 % med indkomst over 800 t.kr.

Resultatet er en forskel i gennemsnitlig egenbetaling på knap 17 t.kr., men dette gennemsnitstal dækker over, at der på den lille skole er 5 % af eleverne, der får en regning på over 50 t.kr., medens det på den store er hele 46 %, der får en regning fra 50 t.kr. til hyppigst godt 70 t.kr. Tilsvarende slipper 82 % af eleverne på den lille skole med en regning på under 40 t.kr., medens det kun er 21 % på den store skole, der kan nøjes hermed.

Tabel 9 illustrerer dermed samtidig, at selv mindre forskelle i gennemsnit kan dække over meget store variationer i forældrebetaling.

De foregående tabeller dokumenterer tydeligt, at andelen af lavindkomstforældre reduceres i forhold til skolestørrelse, og at denne forældregruppe hyppigst er repræsenteret på specialundervisningsefterskolerne. Samtidig viser tabellerne, at de ugentlige

skolepenge vokser i takt med stigende skolestørrelse (og flere af de største skoler har samtidig flere undervisningsuger end gennemsnittet på 41,8).

Da vi samtidig har set, at kapacitetsudnyttelsen er bedst på de største skoler, ligger det snublende nær at konstatere, at det for de største efterskoler endnu ikke har ført til vigende søgning, at skolerne opkræver skolepenge over gennemsnittet, at forældregruppen får mindre støtte end gennemsnittet, og at skolerne især har 10. klasse elever.

Skolernes økonomiske situation

Ser vi dernæst på skolernes økonomi, og tager vi udgangspunkt i 2010 regnskaberne, kan der for de 235 efterskoler, der ikke indgår i en kombination med enten en grundskole eller en højskole, opstilles nedenstående oversigt – tabel 10 - over skolernes resultat i 1.000 kr. per elev før ekstraordinære poster.

Det fremgår, at 77 % af skolerne har et resultat på mellem -9.999 og 9.999. Fire skoler – alle med under 110 elever – har et negativt resultat på 20.000 kr. eller derover per elev, medens fem skoler har et positivt resultat over 20.000 kr. (og af disse 5 er de to skoler blandt landets mindste).

I gennemsnit præsterer de 235 efterskoler et overskud på 4.392 kr. per elev. De største skoler har tydeligvis det højeste gennemsnit per elev – 6.500 kr. – men der er ikke nogen entydig sammenhæng mellem størrelse og overskud, men det bemærkes dog, at de laveste overskud er i intervallet 110-129 årselever.

Ved læsning af tabellen skal man naturligvis være opmærksom på, at gennemsnittet per elev skal ganges med elevtal for at se, hvad det faktiske resultat udgør. Dårligste resultat på de 235 skoler lyder på minus 2 mio. kr. og bedste resultat på 6 mio. kr.

45 skoler (19 %) har negativt regnskabsresultat, men kun 12 heraf et negativt resultat på mere end 10.000 kr. per årselev.

Tabel 10: Skolernes resultat 2010

1.000 kr.	> -19	-9	9	0 – 9	10-19	> 20	antal	Snit i 1.000 kr.
24-69	1	1	4	10	7	2	25	4,2
70-89	1	3	6	28	10		48	3,3
90-109	2	1	8	28	15	1	55	4,2
110-129		2	9	32	2	1	46	2,8
130-149		1	4	26	1		32	3,4
150-550			2	23	3	1	29	6,5
I alt	4	8	33	147	38	5	235	4,4
Andel	2%	3%	14%	63%	16%	2%		

Tabel 11: Ændring i elevtal ved start august 2011 i forhold til de to foregående år

tal 2011/12	Ændret elevtal	Antal skoler	Andel ledige
24-69	-780	40	
70-89	-326	32	
90-109	-271	43	
110-129	25	40	
130-149	172	31	
150-550	296	32	
Alle almen	-884	218	-3,6%
Specialskoler	-86	40	-2,8%
Kirkelig tilknytning	-371	53	-7,2%
Øvrige almene	-513	168	-2,6%

Oversigten viser meget entydigt, at tilbagegangen i elevtal er markant i de mindste skolestørrelseskategorier i forhold til de to foregående år. Det skal bemærkes, at der endda i kategorien mindste er kommet to nye skoler til.

Endvidere fremgår det tydeligt, at skoler med en kirkelig tilknytning har betydeligt sværere ved at blive fyldte, end de skoler, der ikke angiver en sådan profil. Det er endvidere således, at de skoler heraf med tilknytning til frikirker, og skoler med tydelige bånd til kirkelige foreninger har lidt færre ledige pladser, end de efterskoler, hvor man ikke skiltes så meget med den kirkelige tilknytning.

Tabel 12: Forskelle i basistilskud 2012 afhængig af skolestørrelse

Elevtal 10/11	Andel 10. kl.	Taxameter	Bygning	Faste	I alt
24-69 (50)	43%	55.126	3.931	16.540	75.597
70-89 (80)	47%	54.795	3.931	10.338	69.064
90-109 (100)	58%	53.887	3.931	8.270	66.088
110-129 (120)	68%	53.061	3.931	6.892	63.883
130-149 (140)	61%	53.639	3.931	5.907	63.477
150-550 (250)	66%	53.226	3.931	3.308	60.465
i alt	61%	53.639	3.931	7.802	65.372

Skolerne er opdelt i størrelsesintervaller. I parentes er anført det elevtal, der bruges i beregningen i tabellen – for skoler med mellem 24 og 69 elever bruges elevtallet 50. Tallene er fra finanslovsforslag for 2012.

Der er stor forskel i tilskuddet per elev på en lille og en stor efterskole. De små skoler har stor fordel af de faste tilskud på i alt 827.000 kr. per skole – men dette faste tilskud er ikke reguleret siden det blev indført, hvilket reelt gør det ca. 100.000 kr. mindre værd.

De store skoler har til gengæld fordel af, at taxameteret er ens for elev nr. 1 og elev nr. 550, og at der givetvis er en række stordriftsfordele indbygget i driften af en efterskole.

Det konkrete tilskud til en skole afhænger meget af, hvor stor en andel 10. klasse elever skolen har. Tilskuddet per elev kan også være større, hvis skolens elever er omfat-

tet af specialundervisningstillæg eller tillægstaxameter for integration eller dansk for to-sprogede.

Tabellen viser tydeligt, at uden indregning af tillægstakster er der stor forskel i tilskuddet per elev til de mindste og til de største efterskoler.

